

Nr 211.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående utvidgning av tvångsarbetsanstalten i Landskrona m. m.; given Stockholms slott den 21 mars 1930.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Sven Lübeck.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 21 mars 1930.

Närvarande:

Statsministern LINDMAN, ministern för utrikes ärendena TRYGGER, statsråden LÜBECK, BESKOW, LUNDAVIK, BORELL, VON STEYERN, MALMBERG, LINDSKOG, BISSMARK, JOHANSSON, DAHL.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för socialdepartementet, statsrådet Lübeck:

I årets statsverksproposition (femte huvudtiteln, punkt 30) har Kungl. Maj:t på min hemställan föreslagit riksdagen att i avvaktan på den proposition, som kunde komma att avlåtas i ämnet, till utvidgning av tvångsarbetsanstalten i Landskrona m. m. för budgetåret 1930/1931 beräkna ett extra reservationsanslag av 43,000 kronor.

Jag anhåller nu att få till närmare behandling upptaga denna fråga.

Bihang till riksdagens protokoll 1930. 1 saml. 176 häft. (Nr 211.) 587 30 1

Vissa om-
byggnads-
arbeten, ny
tvättinrätt-
ning m. m.

Tidigare
åtgärder.

Inledningsvis torde jag därvid få i korthet redogöra för vid 1927—1929 års riksdagar fattade beslut rörande utvidgning av omförmälda anstalt m. m. Beträffande belägenheten av och beteckningen å de byggnader, som av redogörelsen komma att beröras, torde jag få hänvisa till den plan jämte anvisningar, vilken torde få såsom bilaga fogas vid statsrådsprotokollet i detta ärende.

I statsverkspropositionen till 1927 års riksdag (femte huvudtiteln, punkt 25) föreslog Kungl. Maj:t riksdagen medgiva, att hela det inom yttre vallgravarna av Landskrona gamla fästning belägna området jämte samtliga därå uppförda, Kungl. Maj:t och kronan tillhöriga byggnader finge från och med den 1 juli 1927 överföras från försvarsväsendet samt enligt de närmare bestämmelser, som kunde meddelas av Kungl. Maj:t, ställas till styrelsens för statens tvångsarbetsanstalt i Landskrona förfogande för det med anstalten avsedda ändamålet.

I samband härmed äskade Kungl. Maj:t ett anslag av 65,000 kronor för påbörjande av vissa arbeten i syfte att sätta anstalten i stånd att bättre utnyttja de ökade möjligheter, som genom den ifrågasatta överlåtelsen av hela fästningsområdet med därå befintliga byggnader skulle beredas anstalten. Av anslagsbeloppet avsågos 60,000 kronor för omändring av en för militära ändamål förut använd byggnad, f. d. garnisonssjukhuset, till förläggningslokaler för 36 internerade.

De med förslaget åsyftade arbetena ansågos böra för vinnande av berörda syfte sedermera fullföljas även beträffande andra byggnader vid anstalten.

Vid behandlingen i statsverkspropositionen av denna fråga lämnades en utförlig redogörelse dels rörande de byggnader, som redan förut disponerats av anstalten, dels ock angående de hus, som anstalten skulle övertaga från försvarsväsendet. I fråga om denna beskrivning över anstalten tillåter jag mig att hänvisa till nämnda redogörelse.

Riksdagen biföll Kungl. Maj:ts omförmälda förslag. Sedan Kungl. Maj:t genom beslut den 6 maj 1927 uppdragit åt anstaltsstyrelsen att utföra de med det sålunda beviljade anslaget avsedda omändringsarbetena, medgav Kungl. Maj:t, på sätt i statsverkspropositionen till 1928 års riksdag närmare omförmäldes, genom beslut den 22 oktober 1927 sådan ändrad disposition av förenämnda belopp 60,000 kronor, att beloppet skulle användas dels för omändring av f. d. garnisonssjukhuset för endast ett mindre antal — 18 — internerade, än som avsetts med det ursprungliga förslaget (utan tidigare planerad påbyggnad av en ny våning å byggnaden), dels ock för omändring av en jämväl tidigare för militärt ändamål använd byggnad, f. d. materialgårdshuset, till förläggning för 11 internerade.

I skrivelse den 26 augusti 1927 gjorde anstaltens styrelse framställning om äskande för budgetåret 1928/1929 av ett anslag å 85,700 kronor för utförande av vissa ytterligare byggnadsarbeten vid anstalten. Med anledning av nämnda framställning, för vilken redogjordes i 1928 års statsverksproposition, framlade Kungl. Maj:t i nämnda statsverksproposition (femte huvudtiteln, punkt 29) förslag om ytterligare anslag till belopp av 43,500 kronor för vissa

ändrings- och förbättringsarbeten vid anstalten. Av denna summa avsåg ett belopp av 38,500 kronor ändringsarbeten för åstadkommande av en bättre och mera spridd förläggning av de internerade, varigenom skulle vinnas bättre resultat i uppfostringsväg. Sistnämnda belopp fördelade sig på följande sätt:

Anordnande av en avdelning för 15 internerade jämte bostäder för 2 vaktfruar i andra våningen av en utav anstaltens huvudbyggnader, den s. k. norra längan (nr 4) ..	kronor 15,700: —
Anordnande av bostäder för vissa befattningshavare — vilka tidigare haft bostad anvisad i de utrymmen i norra längan, som skulle användas till avdelning för internerade — i en förut för militära ändamål använd byggnad, f. d. artillerikasernen (nr 13)	» 13,000: —
Anordnande av platser för ytterligare 5 internerade samt inredande av värmeledning i det förenämnda f. d. materialgårdshuset (nr 5)	» 9,800: —
	<hr/>
	Summa kronor 38,500: —

Återstoden av det utav Kungl. Maj:t begärda anslaget eller 5,000 kronor avsåg reparation av den utmed byggnaden nr 4 löpande s. k. norra kurtinmuren, vilken börjat sönderfalla.

Riksdagen gjorde i anledning av Kungl. Maj:ts förslag (skrivelse nr 5 A, punkt 18) i huvudsak följande uttalande.

Vid besök å Landskronaanstalten hade riksdagens vederbörande utskott konstaterat, att förläggningsförhållandena därstädes måste anses i hög grad otillfredsställande samt att behovet av åtgärder för åstadkommande av en ändamålsenligare förläggning av de internerade därför måste betecknas såsom synnerligen stort. Det hade synts riksdagen önskvärt, om en fullständig plan för ett rationellt ordnande av förläggningsförhållandena vid anstalten samt övriga därstädes nödiga ändrings- och ombyggnadsarbeten förelegat, så att arbetena så långt möjligt kunnat i ett sammanhang bedrivas. Då en dylik plan emellertid icke föreläge och ett uppskov med de ändringsarbeten — avseende en bättre förläggning av såväl internerade som personal — Kungl. Maj:t föreslagit till utförande, av förenämnda skäl icke syntes riksdagen böra ifrågakomma samt de ifrågasatta arbetena torde kunna utgöra ett led i sagda plan, hade riksdagen, som icke funnit något att erinra emot att arbetena verkställdes på i huvudsak det sätt, Kungl. Maj:ts förslag innebure, och för därtill beräknade kostnader, ansett sig böra anvisa medel för ändamålet med av Kungl. Maj:t beräknat belopp eller tillhoppa 38,500 kronor.

Utöver för nu avsedda arbeten erforderliga medel hade Kungl. Maj:t åskat ett belopp å 5,000 kronor för istandsättande av norra kurtinmuren. Såsom av statsrådsprotokollet framginge, hade anstaltsstyrelsen i detta syfte föreslagit uppförande av ny beklädnadsmur, påläggande av nytt tegelgolv å kurtinmuren samt borttagande av den nuvarande terrasstrappan och inläggning av en ny, inuti muren förlagd trappa, allt för en beräknad kostnad av 15,500 kronor. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle arbetena med murens istandsättande begränsas till sådana anordningar, som oundgängligen erfordrades för förebyggande av fortsatta ras.

Att, på sätt Kungl. Maj:t sålunda föreslagit, medel skulle anvisas för allenast en nödtorftig reparation av vissa delar av muren, hade riksdagen icke kunnat undgå att finna opraktiskt. Riksdagen hölle för sin del före, att arbetena med murens iståndsättande borde ske i ett sammanhang, och syntes riksdagen hänsyn därtill böra tagas vid den plan för ett ändamålsenligare ordnande av förlägningsförhållandena vid anstalten m. m., som riksdagen påkallat.

I anslutning till det sålunda anförda anvisade riksdagen till utvidgning av tvångsarbetsanstalten i Landskrona m. m. för budgetåret 1928/1929 ett extra reservationsanslag av 38,500 kronor.

Genom brev den 4 maj 1928 uppdrog Kungl. Maj:t åt anstaltsstyrelsen att låta utföra de med sistnämnda anslag avsedda byggnadsarbetena. Samtidigt uppdrog Kungl. Maj:t åt styrelsen för anstalten och byggnadsstyrelsen att efter riksantikvariens hörande gemensamt uppgöra och till Kungl. Maj:t inkomma med en fullständig, av kostnadsberäkningar åtföljd plan för ett rationellt ordnande av förlägningsförhållandena vid anstalten samt för övriga därstädes nödiga ändrings- och ombyggnadsarbeten, med iakttagande av vad riksdagen under förevarande punkt därutinnan anført samt med beaktande jämväl av vad föredragande departementschefen i 1928 års statsverksproposition yttrat beträffande vissa i skrivelsen den 26 augusti 1927 från styrelsen för anstalten omförmälda arbeten, till vilkas utförande departementschefen ansett sig för det dåvarande icke böra tillstyrka anvisande av särskilda medel.

I skrivelse den 30 augusti 1928 framlade därefter anstaltsstyrelsen efter samråd med byggnadsstyrelsen dylik plan. Skrivelsen överlämnades av byggnadsstyrelsen till Kungl. Maj:t med skrivelse den 14 september 1928.

De sammanlagda kostnaderna för de enligt den sålunda framlagda planen erforderliga arbetena uppskattades av anstaltsstyrelsen till omkring 470,000 kronor. I detta belopp ingingo dock enligt styrelsen icke kostnaderna för vissa arbeten, vilkas omfattning först kunde bestämmas efter det en viss, av styrelsen föreslagen byggnadshistorisk utredning kommit till stånd, ej heller kostnaderna för eventuellt framdeles behövliga nybyggnader. Enligt planen borde kostnaderna fördelas på tre eller flera budgetår. För budgetåret 1929/1930 skulle erfordras ett byggnadsanslag av 185,251 kronor.

Det av anstaltsstyrelsen framlagda förslaget befanns vid granskning inom socialdepartementet kräva överarbetning i åtskilliga hänseenden. Särskilt ansågs det önskligt att söka nedbringa de beräknade totalkostnaderna för planens genomförande. Med hänsyn härtill uppdrogs genom remiss den 2 november 1928 åt anstaltsstyrelsen och byggnadsstyrelsen att gemensamt verkställa förnyad utredning i ärendet samt efter riksantikvariens hörande till Kungl. Maj:t inkomma med det utlåtande och förslag, vartill sådan utredning kunde föranleda.

I följd därav kunde ifrågavarande plan icke föreläggas 1929 års riksdag.

Emellertid hemställde anstaltens styrelse i skrivelse den 26 november 1928 — under förmålan att det vore synnerligen angeläget, att en del av de i planen upptagna arbetena komme till utförande redan under budgetåret

1929/1930 — att Kungl. Maj:t måtte för ändamålet hos riksdagen för nämnda budgetår begära ett anslag av tillhoppa 121,512 kronor 50 öre.

Med anledning av framställningen, för vilken jag redogjort i 1929 års statsverksproposition, framlade Kungl. Maj:t i nämnda statsverksproposition (femte huvudtiteln, punkt 27) förslag om anslag å tillhoppa 80,000 kronor för utvidgningsarbeten m. m. vid Landskronaanstalten under budgetåret 1929/1930. Av detta belopp beräknades 35,000 kronor till inredande av värmeledning och reparation m. m. av den byggnad, som inrymmer expeditionslokaler och bostad för anstaltens direktör (nr 1), 39,000 kronor till utförande av vissa byggnadsarbeten m. m. i källarvåningen av den s. k. nattcellbyggnaden (nr 3) och 6,000 kronor till anordnande av ett reningsverk för vattenledningsvatten. Kungl. Maj:ts hemställan blev av riksdagen bifallen (riksdagens skrivelse nr 5 A, punkt 24).

Genom brev den 10 maj 1929 uppdrog därefter Kungl. Maj:t åt anstaltens styrelse att låta utföra de byggnadsarbeten, för vilka sistnämnda anslag blivit beviljat.

Med en den 13 och 17 december 1929 dagtecknad skrivelse överlämnade sedermera byggnadsstyrelsen och anstaltsstyrelsen, efter hörande av riksantikvarien, *det förnyade förslag* rörande ordnandet av förläggningsförhållandena m. m. vid anstalten, som avsågs i förenämnda remiss den 2 november 1928. Till förslaget voro såsom bilagor fogade åtskilliga promemorior, ritningar, arbetsbeskrivningar och kostnadsberäkningar.

1929 års plan
för om-
byggnads-
arbetena.

Vid min förberedande anmälan till årets statsverksproposition av förevarande ärende anförde jag, att de pågående omändringsarbetena vid Landskronaanstalten syntes böra fortsättas. Med hänsyn till den sena tidpunkten för förslaget avgivande hade det emellertid, yttrade jag vidare, icke ännu varit mig möjligt att taga ställning till detsamma, och hemställde jag därför, att medel för ändamålet måtte i riksstatsförslaget endast preliminärt beräknas. En förberedande granskning hade givit vid handen, att det erforderliga anslagsbeloppet för nästa budgetår syntes kunna begränsas till 43,000 kronor. Jag framhöll även, att därutöver — av närmare angiven anledning, till vilken jag återkommer — eventuellt komme att erfordras visst belopp, men att detta i så fall syntes böra utgå såsom lånemedel i form av förslag till statsverket.

Jag övergår nu till att närmare behandla anstaltsstyrelsens och byggnadsstyrelsens förevarande förslag.

I detta förslag har till en början lämnats en redogörelse för de å anstaltsområdet befintliga byggnaderna och deras användning. (De därvid och eljest angivna siffrorna hänföra sig till numreringen å en i samband med förslaget ingiven karta. Samma numrering låg till grund för de i 1928 och 1929 års statsverkspropositioner använda sifferbeteckningarna. Se för övrigt den tidigare omförmälda, bifogade planen.)

Redogörelse
för nuvarande
byggnader och
deras använd-
ning.

Enligt redogörelsen förfogar anstalten för närvarande över följande byggnader:

Nr 1, *östra längan*, inrymmer i bottenvåningen expeditionslokaler och i övre våningen och vindsvåningen bostad för anstaltens direktör.

Nr 2, *södra längan* eller *gamla fästningsbyggnaden*, innehåller i bottenvåningen vedförråd och vaktrum, i mellanvåningen förrådslokaler och arbets-salar (i reserv), i översta våningen kyrka, föreläsningssal och förråd och å vinden förråd och torklokal för medicinalväxter.

Nr 3, *västra längan* eller *nattcellbyggnaden*, inrymmer i de tre nedre våningarna nattceller för tillhoppa 108 internerade och ett vaktrum samt i fjärde våningen arbets-salar. Källarvåningen har hittills använts för förvaring av kol- och grönsaksförråd. Enligt beslut av 1929 års riksdag skall i denna våning anordnas värmeledningscentral och badavdelning.

Nr 4, *norra längan* eller *sjukhusbyggnaden*, inrymmer i bottenvåningen vakt- rum, assistentkontor, expedition för första vaktfruarna, skolsal och förråd, i andra våningen bostäder för 2 vaktfruar och 15 enkelrum för internerade, i tredje våningen sjukavdelning samt i vindsvåningen beklädnadsförråd och vindskontor.

Nr 5, *f. d. materialgårdshuset*, innehåller numera bostäder för 2 vaktfruar och 16 internerade samt tvättstuga för befattningshavare.

Nr 8 disponeras såsom bostad åt uppsyningsmannen.

Nr 9, *f. d. kronobageriet*, innehåller bostäder för en första vaktfru och 4 vaktfruar.

Nr 10, *f. d. garnisonssjukhuset*, inrymmer bostäder åt 2 vaktfruar och 18 internerade.

Nr 11 innehåller vedskjul och fårstall samt torkplats för medicinalväxter och hö.

Nr 12 användes såsom lusthus.

Nr 13 innehåller bostäder för portvakt, maskinist och 8 vaktfruar.

Nr 15 disponeras såsom portvaksstuga.

Nr 16 innehåller vedbodan och avträden.

Nr 17, *s. k. röda ladan*, inrymmer torkplats för medicinalväxter och för- rådsrum.

Nr 18, *gamla tornet*, är en ruin.

Nr 19, ett torn, innehåller isoleringsavdelning för 30 internerade, 2 källar- celler för våldsamma ävensom vaktrum och förråd.

Nr 20, *kökstornet*, innehåller kök med därtill hörande mindre utrymmen.

Nr 21, *kruttornet*, inrymmer i källarvåningen pannrum, i mellanvåningen torkinrättning för tvätt och i övre våningen förråd.

Nr 22 innehåller tvättstuga för personal och internerade.

Nr 23 användes till badrum för personal och internerade.

Av dessa byggnader äro byggnaderna nr 1, 2, 3, 4, 18, 19, 20, 21, 22 och 23 (de egentliga fästningsbyggnaderna) belägna inom den s. k. inre vall- graven och byggnaderna nr 5, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 16 och 17 mellan inre och yttre vallgravarna.

Anstalten disponerar dessutom alltsedan år 1918 såsom en filial en stiftel- sen Hildero tillhörig egendom, jämväl benämnd Hildero, vilken egendom är

belägen omkring 7 kilometer från Landskrona och å vilken omkring 20 internerade pläga förvaras.

Under förmålan att de inom anstalten tillgängliga utrymmena i många hänseenden vore otillräckliga, otidsenliga och bristfälliga hava härefter anstaltsstyrelsen och byggnadsstyrelsen framlagt detaljerat förslag till de nybyggnads- och ändringsarbeten, vilka ansetts erforderliga för att sätta anstalten i ett ändamålsenligt skick. Förslaget innefattar flera olika alternativ. Dessa skilja sig från varandra med avseende å anordnandet av tvättinrättning och värmeledning och därmed sammanhängande arbeten, medan övriga föreslagna arbeten upptagits i alla de framlagda alternativen.

Beträffande *de arbeten, vilka ansetts enligt samtliga alternativen böra komma till stånd*, innehåller förslaget bland annat följande.

Vid en av byggnadsstyrelsen under hösten 1929 företagen besiktning hade kommit till synes en sprickbildning i bottenvåningen av *byggnaden nr 1*. För avhjälpande härav vore en förstärkning av grunden till denna byggnad nödvändig.

Utrymmet för de i nattcellbyggnaden (nr 3) internerade vore för närvarande alldeles för knappt. Byggnaden innehölle 12 avdelningar med 9 celler i varje. I skrivelse den 24 augusti 1926 hade anstaltsstyrelsen, samtidigt med att styrelsen föreslagit förläggning i viss utsträckning av internerade till byggnaderna nr 10 och 4, hemställt om utvidgning av berörda celler genom sammanslagning av två celler till en, varigenom varje avdelning skulle komma att omfatta fyra celler och en garderob och antalet i byggnaden nr 3 internerade skulle komma att minskas till 48. På framställning av Kungl. Maj:t hade 1927 års riksdag för utförande av vissa smärre förbättringsarbeten i samband med övertagande av samtliga byggnader inom fästningsområdet — däribland, i den mån arbetet på byggnaden nr 10 bleve färdigt, av det ökade utrymmet betingad utvidgning av celler i nattcellbyggnaden — anvisat ett belopp av 2,000 kronor. Sistnämnda belopp hade emellertid åtgått för reparationer å diverse från försvarsväsendet övertagna byggnader, varför några medel för ifrågavarande cellsammanslagning icke blivit disponibla. De mellanväggar, vilka skilde de olika cellerna i nattcellbyggnaden åt, vore av korrugerad plåt, som icke hindrade kommunikation mellan de internerade. Detta vore ur flera synpunkter mycket olämpligt. Ett genomförande av det år 1926 framlagda förslaget, som allenast inneburit, att varannan plåtvägg skulle borttagas, vore därför icke till fyllest. Särskilt om genom en ny lagstiftning längre interneringstider komme att i vissa fall fastställas, syntes kravet på mera människovärdiga och hygieniska bostäder för alla internerade komma att avsevärt skärpas. Därför föresloges nu ett genomförande av en sådan rumsindelning, att man i varje avdelning erhöle 5 lika stora celler med solida ljudisolerande väggar av trä. Enligt detta förslag skulle alltså antalet internerade i byggnaden bliva (12 × 5) 60, vilket i förhållande till det nuvarande antalet innebure en minskning med 48 men jämfört med 1926 års förslag en ökning av 12.

Förslaget upptager vidare inrättandet av en fristående *sinnessjuk- och observationsavdelning*. Till stöd för förslaget i denna del har åberopats ett av ledamoten av anstaltens styrelse, professorn T. Nerander avgivet utlåtande, däri anförts bland annat följande.

Bland de å anstalten internerade funnes individer, vilka utan att vara direkt sinnessjuka besvärades av sådana sjukdomstillstånd som psykopati

Arbeten,
gemensamma
för samtliga
alternativ.

och debilitet. Dessa personer, vilka genom hotfullt uppträdande, högljudda skrik m. m. vore i hög grad störande för omgivningen och vilka icke vore mottagliga för disciplinära åtgärder, borde icke sammanföras med övriga internerade utan förvaras å en särskild avdelning. Till en dylik avdelning borde ock, till dess platsfrågan vid sinnessjukhusen hunnit bliva ordnad, överflyttas internerade, vilka med hänsyn till sitt sjuka sinness tillstånd behöfve under någon kortare tid observeras för bedömande av om fullt utbildad psykos kunde anses föreligga eller ej, ävensom sådana internerade, hos vilka utbruten sinnessjukdom kunde väntas bliva av helt kort varaktighet. Slutligen borde provisoriskt å avdelningen vårdas sådana internerade, vilka rätteligen skulle intagas å sinnessjukhus men icke därstädes kunde beredas plats. Platsantalet å denna avdelning syntes böra bliva lägst 7. Detta antal vore beräknat med hänsyn till nuvarande lagstiftning. Därest interneringstiderna komme att avsevärt förlängas, finge man räkna med, att avdelningen kunde behöva utvidgas.

Enligt den framlagda planen bör den föreslagna avdelningen inrymma plats för 15 internerade jämte bostäder för två sköterskor. Byggnaden bör lämpligen förläggas i närheten av byggnaden nr 5 (se planen). I avbidan på verkningarna av förestående ny lagstiftning anses dock ifrågavarande avdelning tills vidare allenast böra utbyggas till hälften.

Förslaget innehåller vidare följande.

Personalbostäderna å yttre fästningsområdet vore mycket fuktiga, enär byggnaderna saknade isolering. Detta borde avhjälpas genom isolering av murarna och genom inledande av värmeledning.

För närvarande ledde en provisorisk *gångbro* från portvaktsstugan över den inre vallgraven till kanslibyggnaden (nr 1). Denna bro hade visat sig synnerligen ändamålsenlig, enär dels bud och besökande kunde över densamma under kontroll från portvakten passera direkt till anstaltens expeditionslokaler och åter utan att komma i beröring med de internerade, dels ock bron för anstaltens personal innebure en genväg och alltså medförde tidsbesparing. Den provisoriska bron borde därför ersättas med en permanent.

Kloakförhållandena vid anstalten vore mycket otillfredsställande. Uttömningarna från anstaltens vattenklosetter passerade genom en septic tank, som tidvis icke fungerade, ut i den inre vallgraven, där jämväl allt annat spillvatten från anstalten hade sitt utlopp. Detta förorsakade en förskämning av vattnet i vallgraven och gäve under varma somrardagar stundom upphov till en besvärande stank. Enligt verkställd utredning kunde olägenheterna bäst avhjälpas på det sätt, att avloppsvattnet från anstalten icke utsläpptes i den inre vallgraven utan i stället avleddes till stadens avloppsnät, för vilket ändamål erfordrades en omkring 400 meter lång huvudledning. Då denna ledning lämpligen kunde fästas vid den föreslagna gångbron, borde den och brobyggnaden komma till utförande i ett sammanhang.

Då den nuvarande badhusbyggnaden (nr 23) vore synnerligen bristfällig och även av andra skäl borde borttagas, föresloges inredande av en *ny badavdelning i källarvåningen till byggnaden nr 3*. För detta ändamål hade redan 1929 års riksdag anvisat vissa medel.

För möjliggörande av ett bättre tillvaratagande av matavfallet vid anstalten och för att bereda de internerade sysselsättning med fjäderfäavel syntes det lämpligt att uppföra *ett höns- och ett ankhus*, som kunde förläggas å det yttre anstaltsområdet (se planen).

Någon *åskledareanläggning* finnes icke inom anstaltsområdet. Detta synes knappast försvarligt, särskilt med hänsyn därtill att de internerade under natten vore inlåsta. Åskledare borde därför anläggas.

De vid gaveln av *byggnaden nr 9* förlagda skjulen och avträdeshusen, som på olämpligt och störande sätt inkräktade på infartsvägen till det inre fästningsområdet, borde rivas och ersättas med en *flygelbyggnad*, inrymmande matkällare, vedbodas och klosetter.

Även de två bakom nattcellbyggnaden belägna träskjul, i vilka anstaltens automobiler provisoriskt vore inhyta, borde borttagas, enär de vore både eldfarliga och misspydande. I deras ställe borde uppföras ett *garage* av eldfast material.

För återställande av den slutna fästningskaraktären borde de i senare tid tillkomna *trapporna i kurtinmurarna framför byggnaderna nr 1 och 4* borttagas och ersättas med utifrån ej synliga trappor.

I samband därmed borde den till stor del nedrasade *kurtinmuren framför sistnämnda byggnad ombyggas*.

En hel del *yttre reparationer* behöfde företagas å byggnaderna, vilkas *puts och avfärgning* även borde göras mera enhetlig.

Rörande de kulturhistoriskt värdefullaste byggnaderna, nämligen *husen nr 2 och 21*, erfordrades vissa *restaureringsåtgärder*.

Dylika åtgärder borde dock icke vidtagas, förrän genom en *byggnads-historisk undersökning* konstaterats, på vad sätt denna restaurering lämpligen borde äga rum. Medel borde därför anvisas för en dylik undersökning, som borde omfatta såväl arkivforskning som erforderliga undersökningar å platsen.

För eventuellt behöflig *framtida nybyggnad* för anstaltens behov syntes böra reserveras plats till höger om yttre entrébron, där då lämpligen kunde uppföras en pendangbyggnad till byggnaden nr 13.

För beredande av ökat utrymme å filialen *Hildero* borde därstädes inredas *två nya rum* i övre våningen, det ena vid östra gaveln och det andra vid den befintliga frontespisen å södra långsidan. I de rum, där *trossbottnar* saknades, borde dylika inläggas. Vidare borde *värmeledning* anordnas i hela huvudbyggnaden.

Då den dittills å *Hildero* bedrivna svinuppfödningen visat sig mycket ekonomisk, syntes det där uppförda *svinhuset* böra repareras och utvidgas. Vissa reparationer borde också utföras å *kostallet*.

Beträffande sålunda vid huvudanstalten föreslagna arbeten har *riksantikvarien* i till byggnadsstyrelsen den 6 november 1929 avgivet yttrande förklarat sig i princip icke hava något att erinra men anhållit att, innan arbetena påbörjades, bliva satt i tillfälle att granska de arbetsritningar och detaljförslag, som komme att utarbetas.

Med avseende å anstaltens *tvättinrättning* framhålla anstaltens styrelse samt byggnadsstyrelsen, att densamma i sitt nuvarande skick vore så gott som oanvändbar och att därför en genomgripande förändring av tvättanordningarna vore nödvändig. Vidare anföra styrelserna, att *uppvärmningen* av flertalet lokaler inom anstalten vore synnerligen oekonomisk. Värmeledning finnes allenast inledd i byggnaderna nr 5 och 10, i mellanvåningen till byggnaden nr 4 samt i kyrksalen, varjämte 1929 års riksdag anvisat medel till införande av värmeledning i byggnaden nr 1. Övriga lokaler, liksom kok- och tvättapparater, eldades med ved eller koks. För åstadkommande av

Tvättinrättning, värmeledning m. m.

ekonomisk uppvärmning borde *värmeledning* anordnas i alla de anstaltslokaler, där sådan ännu saknades.

I förslaget anföres vidare följande.

Under senare tid hade svårigheter uppstått att bereda säker tillgång till passande *syssetsättning* åt de vid anstalten internerade. Med anledning härav hade den tanken uppkommit, huruvida icke dessa svårigheter skulle kunna avhjälpas därigenom att vid anstalten anlades en större tvättinrättning. En dylik inrättning skulle nämligen möjliggöra för anstalten att åtaga sig leverans av tvätt till utomstående verk eller myndigheter, därvid — allt efter tvättleveransernas storlek — ett större eller mindre antal internerade skulle kunna beredas stadigvarande arbete. Efter åtskilliga förhandlingar mellan anstaltsstyrelsen, å ena sidan, och vissa delegerade för Malmö stad, å den andra, hade staden genom nämnda delegerade preliminärt erbjudit sig att låta på vissa villkor hos anstalten tvätta en tvättgodsmängd av upp till 760,000 kg. per år.

I anslutning härtill hava anstaltsstyrelsen och byggnadsstyrelsen beträffande *tvättinrättning och därmed sammanhängande arbeten* i planen framlagt tre olika huvudalternativ, av vilka alternativ I utgår från att tvättinrättning skall anordnas allenast för anstaltens eget behov, medan alternativen II och III förutsätta, att från tvättinrättningen skall levereras tvätt jämväl till utomstående och att tvättinrättningen förty bör anordnas för stordrift.

Enligt *alternativ I* skulle tvättinrättningen bibehållas i byggnaden nr 22, som emellertid skulle ombyggas och moderniseras. För erhållande av större och ändamålsenligare utrymme skulle ett flertal smärur i byggnaden sammanslås. Vidare skulle byggnadens höjd minskas, varigenom densammans yttre skulle te sig mindre vanprydande än nu. Enligt detta alternativ borde uppvärmningen av anstalten ske medelst två från tvättinrättningen skilda värmecentraler, av vilka den ena, avsedd för det inre fästningsområdet, skulle anordnas i källarvåningen till byggnaden nr 3 och den andra, som skulle avses för det yttre fästningsområdet, borde förläggas till det s. k. stora magasinet eller byggnaden nr 11.

Enligt *alternativen II och III* skulle tvättinrättningen förläggas till byggnaden nr 11. Medan enligt alternativ II i samband med tvättinrättningen skulle anordnas en för hela anstalten gemensam värmecentral, skulle enligt alternativ III uppvärmningen av anstalten förmedlas för det inre fästningsområdet på sätt föreslagits i alternativ I och för det yttre området medelst särskilda i varje byggnad anordnade värmecentraler. *Alternativ II* innefattar tre underalternativ, betecknade II A, II B och II C. Enligt alternativet II A, som beräknats för en kapacitet av 1,000,000 kg. tvättgods per år, skulle tvättinrättningen taga hela byggnaden nr 11 i anspråk och skulle för värmecentralen uppföras en särskild byggnad därintill. Alternativet II B är beräknat för en årskapacitet av 760,000 kg. tvättgods. Enligt detta alternativ skulle tvättinrättningen upptaga nästan hela byggnaden nr 11, medan byggnaden för värmecentralen skulle bli något mindre än enligt alternativ II A. Slutligen skulle enligt alternativet II C, som är beräknat för en tvättgods-

kapacitet av 500,000 kg. per år, endast erfordras en obetydlig tillbyggnad till byggnaden nr 11.

Enligt alla de under alternativ II upptagna underalternativen skulle s. k. economiser anläggas samt en 35 meter hög skorsten uppföras omedelbart intill byggnaden nr 11. Alternativ II innebär vidare, att köket i byggnaden nr 20 skulle förses med ångkokapparater och att byggnaden nr 22 skulle rivas.

Tvättinrättningen enligt *alternativ III* är beräknad för en tvättgodsmängd av 760,000 kg. per år. För tvättinrättningen och dess värmecentral skulle enligt detta alternativ endast erfordras en obetydlig tillbyggnad till byggnaden nr 11. Enligt samma alternativ skulle ej anläggas economiser, och skorstenens höjd skulle kunna reduceras till 30 meter. Ångkok skulle icke komma till utförande.

De *sammanlagda kostnaderna för förslaget genomförande* såväl beträffande tvättinrättning och värmecentralerna som ock i övrigt hava beräknats uppgå enligt alternativ I till 447,000 kronor, enligt alternativ II A till 829,000 kronor, enligt alternativ II B till 792,000 kronor, enligt alternativ II C till 739,000 kronor och enligt alternativ III till 720,000 kronor. I samtliga dessa belopp hava då inräknats det belopp av 39,000 kronor, som av 1929 års riksdag beräknats för utförande av vissa byggnadsarbeten m. m. i källarvåningen av byggnaden nr 3 och vilket belopp ingick i det reservationsanslag å 80,000 kronor, som för utvidgningsarbeten vid Landskronaanstalten anvisats för innevarande budgetår.

Enligt planen skulle kostnaderna fördelas på tre eller flera budgetår.

I sin förenämnda skrivelse av den 13 och 17 december 1929 hava byggnadsstyrelsen och anstaltsstyrelsen — under hänvisning till förut omförmälda förhandlingar rörande avtal om tvättleverans mellan anstaltsstyrelsen och Malmö stad — anfört att, därest en tvättinrättning för stordrift skulle komma till utförande, valet borde stå mellan alternativ II B och alternativ III, vilka båda avsåge tvättinrättning med en kapacitet av 760,000 kg. per år. Ehuru sistnämnda alternativ enligt verkställda beräkningar skulle draga omkring 500 kronor högre årliga driftkostnader än en anläggning enligt alternativ II B, vore dock av dessa alternativ enligt styrelserna alternativet III att förorda. Detta alternativ medförde nämligen jämfört med alternativet II B 72,000 kronor lägre anläggningskostnader samt krävde mindre skrymmande tillbyggnader till den för tvättinrättning avsedda byggnaden och erfordrade ej fullt så stor höjd på skorstenen.

I skrivelsen anföres emellertid vidare, att anordnandet av en tvättinrättning för stordrift under alla omständigheter skulle nödvändiggöra byggande av en hög skorsten inom en av bastionerna å det yttre fästningsområdet, vilket byggnadsstyrelsen funne ur såväl kulturhistorisk som arkitektonisk synpunkt betänkligt. Med hänsyn härtill har byggnadsstyrelsen för sin del funnit sig böra förorda alternativet I. Styrelsen har därvid jämväl åberopat riksantikvariens omförmälda yttrande av den 6 november 1929, i vilket i förevarande fråga anförts följande.

Den ifrågasatta nybyggnaden för en större tvättinrättning och särskilt den till densamma hörande höga skorstenen skulle komma att i hög grad förvanska ej blott intrycket av den bastion, inom vilken byggnaden vore avsedd att förläggas, utan även helhetsverkan av Landskronafästningen sedd från söder och sydväst och därvid synnerligen menligt inverka på Landskrona stadsbild, i vilken fästningen verksamt inginge. Med tanke på Landskronafästningens stora betydelse såsom den enda väl bevarade 1700-talsanläggningen av denna art i vårt land, ansåge sig därför riksantikvarien böra bestämt avstyrka uppförande av nämnda nybyggnad.

Styrelserna hava i detta sammanhang framhållit, att den tanken framkastats, att man genom oljeeldning eller genom anordnande av konstgjort drag skulle kunna undvika en hög skorsten för en större tvättanläggning. Då emellertid oljeeldning ställde sig väsentligt dyrare i drift och oljepriset dessutom vore underkastat avsevärda fluktuationer, ställde sig styrelserna tveksamma inför förslaget om en dylik eldning. Skulle däremot konstgjort drag anordnas, för att endast en låg skorsten skulle bli erforderlig, uppstode den olägenheten, att stenkolsröken komme att avföras på för låg höjd.

I nämnda skrivelse har vidare anförts, att enligt verkställda beräkningar en *förändring av den elektriska anläggningen* inom anstalten från likström till växelström skulle medföra en engångskostnad av 15,000 kronor. En dylik förändring skulle å andra sidan medföra så avsevärda besparingar i de årliga driftkostnaderna för anläggningen, att nämnda belopp snart skulle vara intjänat. På grund härav hava styrelserna förordat en övergång från likström till växelström. Kostnaden härför har dock icke medräknats i den förut angivna totalkostnaden.

Departements-
chefen.

Då jag nu går att taga ställning till den av byggnadsstyrelsen och anstaltsstyrelsen framlagda *byggnadsplanen*, vill jag till en början yttra mig rörande denna plan, i *de delar densamma icke berör frågorna om tvättinrättning och därmed sammanhängande arbeten*. Jag får därvid först erinra, att Kungl. Maj:t för utförande av en detalj i planen redan ställt vissa medel till förfogande. I skrivelse den 6 december 1929 anhöll nämligen anstaltsstyrelsen — med förmälan att det visat sig, att *grunden till byggnaden nr 1* vore i så hög grad bristfällig, att den måste omedelbart förstärkas — om bemyndigande att låta utföra erforderliga grundförstärkningsarbeten samt gjorde framställning i fråga om anvisande av medel härtill. Efter hörande av byggnadsstyrelsen och statskontoret bemyndigade Kungl. Maj:t i anledning härav genom beslut den 31 december 1929 tvångsarbetsanstaltens styrelse att i enlighet med förslag, som före arbetenas påbörjande skulle underställas byggnadsstyrelsens prövning och godkännande, låta utföra förenämnda grundförstärkningsarbeten för en kostnad av högst 5,000 kronor. Samtidigt förordnade Kungl. Maj:t, att ifrågavarande kostnad skulle bestridas från den i omkostnadsstaten för tvångsarbetsanstalten och alkoholistanstalten i Landskrona uppförda anslagsposten till underhåll av anstaltsbyggnaderna. De i byggnadsplanen upptagna grundförstärkningsarbetena för nämnda byggnad torde i enlighet härmed komma till utförande redan under innevarande budgetår,

och kostnaderna för desamma komma att bestridas från anstaltens driftkostnadsanslag. Man kan därför i förevarande sammanhang bortse från nämnda arbeten.

Vad härefter angår den ifrågasatta *sinnessjuk- och observationsavdelningen* får jag framhålla, att enligt mitt förmenande tillräckligt behov av dylik avdelning knappast förefinnes. Därest vid något tillfälle å anstalten finnas internerade, som lida eller kunna antagas lida av sinnessjukdom, torde desamma nämligen böra för vård respektive observation snarast möjligt intagas å sinnessjukhus. Ett sådant förfaringssätt förutsattes också i det förslag till vanartslag, som är avsett att ersätta den nuvarande lösdruvarlagen, såsom det regelmässiga, ehuru förslaget bereder möjlighet att tvångsvis å anstalten kvarhålla sinnessjuk. Möjligheterna att bereda här ifrågavarande internerade vård å sinnessjukanstalt torde vidare komma att avsevärt ökas, i den mån den av statsmakterna i sina huvuddrag godkända planen för anskaffning av nya vårdplatser åt sinnessjuka blir genomförd. Å andra sidan torde för det fall att å anstalten internerade, som icke höra till nyssnämnda kategorier, förete i ett eller annat avseende abnorma tendenser, möjlighet finnas att på lämpligt sätt omhändertaga dem, även utan att för ändamålet behöver inrättas en sådan avdelning som den föreslagna. Dessa internerade torde sålunda i regel utan större svårighet kunna placeras i byggnaden nr 19, som ju innehåller en större isoleringsavdelning.

Övriga i nu förevarande del av planen ingående arbeten synas mig vara av beskaffenhet att böra komma till utförande. Vad särskilt beträffar omläggningen av kloaksystemet vill jag framhålla, att — enligt vad jag inhämtat — från stadens sida intet är att erinra mot att avloppsvattnet från anstalten, på sätt i planen föreslagits, avledes till stadens avloppsnät. Planen synes mig sålunda väl ägnad att läggas till grund för de anordningar, som under de närmaste åren böra vidtagas för att sätta anstalten i fullgott skick. Arbeten, som icke upptagits i denna plan, torde således endast under alldeles särskilda omständigheter böra komma till utförande. När planen blivit genomförd, kommer platsantalet vid anstalten för de internerade att fördela sig på sätt framgår av följande sammanställning:

Byggnad	Platsantal
nr 3.....	60
» 4.....	15
» 5.....	16
» 10.....	18
» 19.....	30
	Summa 139.

Därtill komma omkring 20 platser å filialen Hildero, efter förordad ombyggnad något mera. Det sammanlagda platsantalet skulle alltså bliva ungefär 160. Den spridda förläggning av de internerade, som sålunda erhålles, utgör en förutsättning för att behandlingen å anstalten skall kunna på ett

rationellt sätt differentieras. Jag erinrar i detta sammanhang, att i den föreslagna vanartslagen intagits uttrycklig föreskrift att de å allmän arbetsanstalt intagna böra efter ålder, anlag och arbetsförmåga samt med hänsyn till mottaglighet för rättelse, föregående anstaltsvistelse eller för brott undergånet straff såvitt möjligt hållas skilda.

Det angivna totala platsantalet, som på grund av platsreduktionen i natt-cellbyggnaden kommer att understiga det nuvarande, torde, enligt vad som under förarbetena till förslaget till vanartslag antagits, bliva för framtiden tillräckligt även med de längre interneringstider, vilka skulle bliva regel, därest nämnda lagförslag antages. Jag vill erinra, att för närvarande endast omkring 100 platser på anstalten äro belagda. Skulle emellertid framdeles ökat behov av platser yppa sig, torde detta lämpligen i första hand böra tillgodoses genom anläggande av en eller flera kolonier, i likhet med filialen Hildero belägna utanför själva anstalten och avsedda för sådana internerade, som särskilt äro i behov av varsam och avskild behandling.

Mot de för de särskilda arbetena beräknade kostnaderna synes mig, såvitt för närvarande kan bedömas, i stort sett icke vara något att anmärka. Jag återkommer i det följande till dem av nämnda arbeten, för vilka enligt byggnadsplanen medel borde anvisas för nästa budgetår.

Vad härefter angår *byggnadsplanen*, så vitt densamma omfattar *tvättinrättning, värmeledningsanordningar samt därmed sammanhängande arbeten*, förutsätter ett ställningstagande till planen i denna del en prövning av frågan, huruvida anstaltens tvättinrättning bör vara avsedd allenast för anstaltens eget behov eller om från densamma bör kunna levereras tvätt jämväl till andra inrättningar. Med anledning härav får jag till en början meddela, att under ärendets beredning undersökningar gjorts i skilda riktningar rörande den lämpligaste avnämaren av tvätt från anstalten, därvid tanken särskilt varit riktad på statliga institutioner. Någon tillfredsställande lösning i sådan riktning har dock icke stått att vinna, varför förhandlingarna med Malmö stad fortsatts. Med hänsyn till ovissheten om antalet internerade efter införande av en ny lagstiftning har det därvid från statens sida ansetts önskvärt att söka nedbringa maximikvantiteten för den åtagna tvättgodsmängden. De mellan anstaltsstyrelsen och Malmö stads delegerade förda förhandlingarna angående tvättleverans ledde i januari 1930 till avslutandet av ett *preliminärt avtal* i ämnet. Detta avtal, enligt vilket anstalten skulle åtaga sig att utföra tvätt för de kommunala inrättningarnas i Malmö behov, innehåller i huvudsak följande bestämmelser.

Arbetet skall omfatta tvättning, torkning, mangling, strykning och lagning. Den årliga tvättgodsmängden får icke understiga 400,000 kg. otvättad vara och får icke utan särskild mellan anstaltsstyrelsen och staden träffad överenskommelse överstiga 650,000 kg. dylik vara. Staden betalar för tvätten ett pris av 16.2 öre per kg., dock att därest enligt särskild överenskommelse tvättgodsmängden kommer att överstiga 650,000 kg. priset skall reduceras på sätt i sådan överenskommelse kan bliva bestämt.

För persedlarnas lagning erforderligt material tillhandahålles och ersättes av staden.

Hämtning och återlämning av tvättgodset sker på anstaltens bekostnad och genom dess försorg.

Proportionen mellan manglat, pressat och struket gods är beräknad på grundval av en avtalet bifogad specifikation. Därest väsentlig ökning av press- eller strykgodset sker, skall priset jämkas enligt avgörande av skiljenämnd.

Jämkning av priset skall jämväl äga rum, därest anstaltens upphandlingspris å för tvättinrättningsdriften erforderliga förbrukningsartiklar i förhållande till de pris, som finnas upptagna i en avtalet bifogad specifikation, förskjutas uppåt eller nedåt i sådan utsträckning att den totala tvättningskostnaden förändras mer än 10 %. Även i detta fall skall avgörandet träffas av skiljenämnd.

Alla tvister angående tolkning och tillämpning av avtalet skola likaledes avgöras av skiljenämnd.

I avtalet avsedd skiljenämnd skall bestå av tre ledamöter, av vilka anstaltsstyrelsen och staden vardera väljer en och de sålunda valda tillkalla den tredje. Kunna de av anstaltsstyrelsen och staden valda ledamöterna ej ena sig om valet av den tredje ledamoten, skall denne utses av länsstyrelsen i Malmöhus län. Den ledamot av nämnden, som icke utsetts av anstaltsstyrelsen eller staden, skall vara nämndens ordförande.

Avtalet träder i kraft den 1 januari 1931 samt gäller för en tid av 10 år med 5 års ömsesidig uppsägningstid. Om uppsägning icke sker, förlänges avtalet för ytterligare 5 år i sänder.

Avtalet är slutet under förbehåll av godkännande å ena sidan av Kungl. Maj:t och å den andra sidan av Malmö stadsfullmäktige. Något beslut av stadsfullmäktige föreligger ännu icke.

För staten skulle ett avtal av angivna innebörd anses fördelaktigt. Det skulle skapa ökade möjligheter att på ändamålsenligt sätt bereda arbete åt de å anstalten intagna. En av anledningarna till att behov av särskilda anordningar nu framträtt är, enligt vad jag inhämtat, att som en följd av försvarsrevisionen omfattningen av beställningar från armén i hög grad minskats. Omkring 30 internerade skulle nu kunna bliva fullt sysselsatta med tvätt och strykning av den avtalade tvättgodsmängden. Enligt min mening lämpar sig ifrågavarande arbete väl för de å anstalten internerade, när dessa därigenom ej blott erhålla passande sysselsättning under interneringstiden utan även bibringas en yrkesutbildning, som bör för dem underlätta möjligheterna att efter frigivningen försörja sig på hederligt sätt. De återstående kunna sysselsättas med arbeten för anstaltens eget behov eller med trädgårdsarbete och husdjurskötsel eller med sömnad och dylikt arbete. Genom avtalet skulle således säkerhet vinnas för att lämpligt arbete alltid funnes att i erforderlig omfattning tillgå å anstalten. Den i avtalet fixerade tvättavgiften är — som jag längre fram kommer att visa — avsedd att täcka ej blott anstaltens direkta, av avtalet föranledda driftkostnader utan även kostnaderna för ränta och amortering av de merkostnader för utförande av tvättinrättningen och därmed sammanhängande arbeten, vilka skulle bliva en följd av avtalets ingående. Avtalet behöver därför icke försorsaka statsverket några ekonomiska uppostringar. På nu anförda skäl anser jag, att

avtal av den angivna innebörden bör komma till stånd och att alltså Kungl. Maj:t, under förutsättning att det slutna preliminära avtalet antages av Malmö stadsfullmäktige, bör godkänna detsamma.

En förutsättning för att avtalet skall kunna komma till stånd är emellertid, att tvättinrättning uppföres vid anstalten av ungefärligen den storlek, som avsetts i byggnadsplanens alternativ III. Detta alternativ, genom vilket det föreliggande problemet synes kunna på ett lämpligt sätt lösas, får jag alltså förorda till antagande, i vad avser tvättinrättningen. Dock vill jag i ett par detaljer föreslå jämkning i detta alternativförslag. Såsom förut framhållits skulle enligt förslaget tvättinrättningens skorsten erhålla en höjd av 30 meter, vilket såväl riksantikvarien som byggnadsstyrelsen funnit vara ur estetisk synpunkt betänkligt. Då jag delar denna uppfattning, har jag låtit inom byggnadsstyrelsen undersöka möjligheterna att nedbringa skorstenens höjd. Enligt vad en av vederbörande tjänsteman därstädes verkställd undersökning givit vid handen, kan skorstenhöjden reduceras, därest ångpannecentralen inrättas för eldning medelst mekanisk eldningsapparat, s. k. undermatningsstoker. Skorstenhöjden kan med denna anordning nedbringas till 20 meter. Dock bör i detta fall skorstenen för säkerhets skull utföras så, att en senare höjning med 5 meter låter sig verkställa, för den händelse en sådan skulle visa sig nödvändig. Då skorstenen med en höjd av 20 meter endast skulle med omkring 5 meter höja sig över takåsen och i huvudsak bleve dold av de omgivande träden, och då därmed de estetiska betänkligheterna mot tvättinrättningen måste i huvudsak bortfalla, får jag förorda, att ångcentralen och skorstenen anordnas på här angivet sätt. Visserligen har totalkostnaden därigenom beräknats komma att ökas med omkring 10,000 kronor, men härav föranledd ökning i räntekostnaden motväges av minskad utgift för bränsle. Då vidare enligt avtalet den högsta årliga tvättgodsmängden skulle bli något mindre än den som förutsatts i alternativ III, torde uppsättningen av de för tvättinrättningen erforderliga maskinerna kunna något reduceras, i förhållande till vad som beräknats enligt berörda alternativ.

Av vad jag föreslagit beträffande tvättbyggnaden följer, att jag även beträffande värmeledningsanordningar och andra med tvättbyggnaden sammanhängande arbeten förordar det såsom alternativ III upptagna förslaget. Det må tilläggas, att enligt verkställd utredning driftkostnaderna för värmeanordningarna i deras helhet bli ungefär desamma vid samtliga de tre alternativen.

I fråga om *kostnaderna för tvättinrättningen* vill jag framhålla att, å ena sidan, såsom nyss antytts, den av mig förordade anordningen med mekanisk eldning kommer att öka anläggningskostnaderna för tvättbyggnaden med omkring 10,000 kronor och, å andra sidan, den av mig föreslagna reduktionen av uppsättningen av tvättmaskiner kommer att medföra en besparing av omkring 5,000 kronor. Frånsett den jämkning i kostnadsberäkningarna, som föranledes härav, har jag icke något att invända mot de enligt alternativ III för tvättinrättning, värmeledningar m. m. upptagna kostnadsbeloppen.

Jag övergår härefter till frågan om anvisande av de för byggnadsplanens genomförande under budgetåret 1930/1931 erforderliga medlen. Därvid vill jag till en början redogöra för medelsbehovet för de arbeten, som ingå i byggnadsplanens *samtliga* alternativ, och därefter behandla det ytterligare behov av medel, som erfordras för genomförande av de arbeten, som tillkomma enligt planens alternativ III.

Anslag för
budgetåret
1930/1931.
Departements-
chefen.

I byggnadsplanen har *enligt samtliga alternativ* för nästa budgetår räknats med ett belopp av 111,300 kronor, fördelat på följande sätt:

	kronor
grundförstärkningsarbeten för byggnaden nr 1	5,000
arbeten för införande av värmelednings- och ångcentral samt bad- avdelning i källarvåningen av byggnaden nr 3	39,900
ombyggnad av den norra kurtinmuren framför byggnaden nr 4	16,500
diverse andra arbeten å byggnaden nr 4	9,000
första utbyggnad av ny kloakanläggning	19,300
ny flygelbyggnad å byggnaden nr 9	7,300
höns- och ankhus	6,850
tillägg för arvoden och oförutsedda utgifter (12 % å nämnda belopp)	11,450
byggnadshistorisk undersökning	5,000
Summa kronor	111,300

Då emellertid i här avsedda anläggningar i sin helhet ingå även de arbeten i källarvåningen av byggnaden nr 3, för vilka 1929 års riksdag anvisat ett belopp av 39,000 kronor, har i planen anslagsbehovet för nästa budgetår för utförande av här ifrågavarande arbeten m. m. beräknats till (111,300 — 39,000) 72,300 kronor.

Beträffande arbetena å *byggnaden nr 1* ber jag att få hänvisa till vad jag härom i det föregående anförde.

De föreslagna arbetena i *nattcellbyggnadens källarvåning* äro i huvudsak desamma som de, för vilka redan 1929 års riksdag anvisat medel. Dessa arbeten torde böra komma till stånd.

Av de beträffande *byggnaden nr 4* föreslagna arbetena anser jag ombyggnaden av den s. k. norra kurtinmuren kunna ytterligare uppskjutas till ett annat budgetår, medan de övriga arbetena nu torde böra komma till utförande.

Då det vidare måste framstå såsom ett önskemål, att de i hög grad vanprydande och för trafiken hinderliga skjulen invid *byggnaden nr 9* kunna rivas, tillstyrker jag förslaget att till möjliggörande härav nu uppföra en ny flygelbyggnad till nämnda byggnad.

Förslaget om uppförande av *höns- och ankhus* torde vara lämpligt ur ekonomisk synpunkt. Därtill kommer, att uppförandet av dessa hus skulle i sin mån öka möjligheterna att bereda de internerade lämplig sysselsättning. Med hänsyn därtill får jag förorda, att medel för ändamålet nu begäras.

Då de nuvarande avloppsförhållandena vid anstalten äro i hög grad otillfredsställande, anser jag, att arbetena med *omläggning av kloaksystemet* böra

i föreslagen omfattning påbörjas redan under nästa budgetår. I den angivna summan för ändamålet, 19,300 kronor, ingår kostnaden för den nya gångbro över inre vallgraven, i vilken rörledningen skulle upphängas och som i och för sig själv ansetts behöfelig.

Däremot synes den ifrågasatta *byggnadshistoriska undersökningen* utan större olägenhet ännu någon tid kunna uppskjutas.

Mot de gjorda *kostnadsberäkningarna* har jag i stort sett icke någon erinran att framställa. Dock synes mig — delvis såsom följd av den minskning av arbetenas omfattning, som jag här förordat — det till arvoden och oförutsedda utgifter upptagna beloppet kunna nedsättas, förslagsvis till 8,700 kronor.

För utförande av de av mig sålunda förordade arbetena vid tvångsarbetsanstalten i Landskrona skulle alltså erfordras följande, delvis något avrundade belopp:

	Kronor.
utförande av vissa arbeten i källarvåningen av byggnaden nr 3	30,900
utförande av diverse byggnadsarbeten å byggnaden nr 4	9,000
uppförande av en flygelbyggnad till byggnaden nr 9	7,300
uppförande av höns- och ankhus	6,800
påbörjande av ny kloakanläggning	19,300
tillägg för arvoden och oförutsedda utgifter	8,700
	Summa kronor 82,000

Då från nämnda summa lärer kunna dragas förut omförmälda belopp av 39,000 kronor, skulle för utförande av nu ifrågavarande arbeten behöva för nästa budgetår anvisas ett anslag av 43,000 kronor. Sistnämnda belopp synes mig böra anvisas såsom extra reservationsanslag under rubriken utvidgning av tvångsarbetsanstalten i Landskrona m. m. Vid utförande av de avsedda arbetena torde det böra stå vederbörande fritt att, om någon besparing kan vinnas å de för ett arbete beräknade medlen, taga denna besparing i anspråk för ett annat av de ifrågavarande arbetena.

Enligt *byggnadsplanens alternativ III* borde vidare under nästa budgetår utföras arbeten för ytterligare ett sammanlagt belopp av 341,700 kronor, vilken summa fördelar sig å de olika byggnaderna på följande sätt:

	Kronor.
byggnaden nr 3	25,300
» nr 11	257,000
» nr 15	15,500
» nr 20	6,900
ritningar, kontroll, arbetsledning, administration samt oförutsedda utgifter c:a 12 %	37,000
	Summa kronor 341,700

Av nämnda arbeten böra enligt min mening under nästa budgetår komma till utförande arbetena å byggnaden nr 11, vilka avse anordnandet av omförmälda tvättinrättning, samt arbetena å byggnaden nr 15, som väsentligen

avse utökning av anordningarna för rening av vatten för tvättinrättningens behov, ett ändamål för vilket redan 1929 års riksdag anvisat 6,000 kronor. Då det ifrågasatta avtalet angående tvättleverans skall träda i tillämpning redan den 1 januari 1931, måste uppenbarligen såväl tvättinrättningen som för dess drift erforderliga anordningar komma till stånd under budgetåret 1930/1931. De av arbetena, vilka angå byggnaderna nr 3 och 20 och avse, vad angår byggnaden nr 3, utbyggnad av föreslagen provisorisk värmecentral till dylik central för hela inre området och beträffande byggnaden nr 20 väsentligen reparationsarbeten, behöva däremot icke omedelbart utföras och synas mig därför kunna uppskjutas till ett annat budgetår. Kostnaderna för arbetena å byggnaderna nr 11 och 15 hava — om man inräknar utgifter för ritningar, kontroll, arbetsledning, administration samt oförutsedda utgifter — enligt alternativ III uppskattats till omkring 287,500, respektive 16,300 kronor. På grund av de jämkningar beträffande tvättinrättningen, vilka jag i det föregående förordat, bör emellertid kostnaden för tvättbyggnaden höjas med (+ 10,000 — 5,000) 5,000 kronor till 292,500 kronor. Härtill kommer utgiften för en lastautomobil, vilken måste anskaffas för fullgörande av tvättleveranserna och vilken beräknats kosta 6,000 kronor. Det totala belopp, som under nästa budgetår erfordras för här ifrågavarande ändamål, skulle alltså utgöra omkring (292,500 + 16,300 + 6,000) 315,000 kronor.

Innan jag ingår på frågan om sättet för bestridande av sistnämnda belopp, ber jag att få framhålla att, på sätt tidigare antytts, man vid uppgörande av förutnämnda avtal avsett att reglera tvättavgifterna så, att medelst desamma kunde bestridas ej blott direkta driftkostnader utan även utgifter för ränta och amortering. Till belysande av att avgifterna, sådana de i avtalet fastställts, kunna antagas förslå härtill ber jag att få framlägga en ungefärlig kalkyl rörande anstaltens utgifter och inkomster å tvättverksamheten, som uppgjorts med ledning av de utredningar i ämnet, vilka såsom förarbeten till byggnadsplanen verkstälts av sysslomannen vid Strängnäs hospital A. Nordfeldt och av ingenjören hos byggnadsstyrelsen Erik O. Jonsson samt därefter jämkats med hänsyn till i planen vidtagna modifikationer. Kalkylen utgår från att den genomsnittliga tvättgodsmängden blir 600,000 kilogram per år, något som torde vara berättigat enär, om mot förmodan tvättgodsmängden från Malmö stad skulle hålla sig under denna myckenhet, svårighet icke lär möta att erhålla fyllnad från annat håll. Kalkylen har följande utseende.

Utgifter.

	Kronor.
I. Ränta och amortering å anläggningskostnader	21,064: 06
II. Egentliga driftkostnader:	
Underhåll av byggnader	3,060: —
Tvättmedel	11,400: —
Bränsle och elektrisk energi	12,000: —
Driftkostnader för och avskrivning å förutnämnda lastautomobil jämte diverse förbrukningsmateriel	3,225: —

	Kronor.
Avlöning till personal	17,200: —
Arbetspremier och underhållskostnader för internerade	17,700: —
Vattenkostnad	10,200: —
Oförutsedda utgifter	1,350: 94
	76,135: 94
	Summa 97,200: —

Inkomster.

600,000 kg. tvättgods à 16.2 öre	97,200: —
--	-----------

Därvid hava såsom anläggningskostnader beräknats de merkostnader, som bliva en följd av att tvättinrättningen anordnas så, att från densamma kan levereras tvätt utöver anstaltens eget behov. Dessa merkostnader hava uppskattats till 274,000 kronor, därav 115,000 kronor för själva maskintvättanläggningen med tillbehör, 153,000 kronor för byggnadsarbeten och 6,000 kronor för anskaffande av omförmälda lastautomobil.

Vidare har med hänsyn till nuvarande ränteförhållanden, särskilt vad angår lån till och från statsverket, vid amorteringsplanens uppgörande räknats med en ränta av 4½ %. Då de för tvättinrättningen erforderliga maskinerna med säkerhet kunna antagas hava en livslängd av i genomsnitt minst 20 år, har räknats med en amorteringstid av 20 år. Det belopp, som årligen skulle sammanlagt erläggas som ränta och amortering, har ansetts böra under hela tiden vara lika stort.

Kostnaderna för underhåll av byggnaderna hava beräknats till 2 % å anläggningskostnaderna.

Vid beräkningen av kostnaderna för avlöning av personal har förutsatts, att i och för tvättverksamheten skulle behöva anställas följande befattningshavare, nämligen 1 tvättförestånderska, 4 biträden åt nämnda förestånderska, 1 chaufför, 1 maskinist och 1 eldare. För dessa befattningshavare har räknats med avlöning efter följande lönegradsplacering, nämligen tvättförestånderskan i 6:e lönegraden, biträdena i 1:a lönegraden, chauffören och maskinisten i 6:e lönegraden och eldaren i 5:e lönegraden av den för extra ordinarie befattningshavare gällande löneplanen. För befattningshavares avlöning på detta sätt erfordras ett belopp av omkring 14,700 kronor, vartill för dyrtidstillägg tillkommer omkring 2,500 kronor.

Det antal internerade, som skulle komma att sysselsättas vid tvättinrättningen, har, som förut nämnts, beräknats till omkring 30. På tvättinrättningens konto har ansetts böra föras kostnaden för underhåll och arbetspremier åt dessa internerade men däremot icke å dem belöpande andel i anstaltens allmänna omkostnader. Underhållskostnaderna till de internerade hava därvid uppskattats till 1 krona per dag eller det belopp, varmed räknas för de å anstalten internerade alkoholisterna. Arbetspremierna till de internerade, som i allmänhet pläga beräknas till allenast 40 öre per dag, hava upptagits till 75 öre per dag, detta för att bereda möjlighet att för ifrågasvarande arbete lämna högre premier än de sedvanliga.

Vid beräkningen av vattenkostnaderna har man utgått från att vatten för tvättinrättningens behov skulle erhållas från Landskrona stad samt att vattnet måste undergå särskild avhårdning i det föreslagna reningsverket. Under dessa förutsättningar har vattenkostnaden beräknats till 1.7 öre per kilogram tvättgods. Nämda kostnad skulle kunna i viss mån nedbringas, därest vatten kunde helt eller delvis erhållas från inom anstaltsområdet befintliga brunnar. Undersökningar för utrönande av möjligheterna härutinnan hava påbörjats men tills vidare icke lämnat något positivt resultat.

I en inom socialdepartementet i mars 1930 utarbetad promemoria har i största korthet redogjorts för de olika alternativ till anordnande av tvättinrättning m. m., vilka framlagts i förevarande byggnadsplan, för innehållet i omförmälda mellan anstaltsstyrelsen och Malmö stad träffade preliminära avtal samt för nyssnämnda kalkyl över anstaltens utgifter och inkomster och för den amorteringsplan, på vilken denna kalkyl delvis bygger, därvid bland annat påpekats, att, därest tvättinrättningen skulle komma till utförande i huvudsaklig överensstämmelse med alternativ III, merkostnaden i förhållande till alternativ I skulle bliva omkring 275,000 kronor. I promemorian har härefter anförts ytterligare följande.

Sättet för
bestridande av
kostnaderna
för tvätt-
inrättningen
m. m.

Därest den avsedda större tvättinrättningen skulle komma till stånd, måste på grund av avtalet medel för ändamålet anvisas redan under nästa budgetår. Då utgifterna för tvättinrättningen skulle direkt föranledas av en verksamhet, som i viss mån kunde likställas med den som utövades av statens affärsdrivande verk, ävensom med hänsyn till det sätt, varpå tvättavgifterna reglerats, syntes ifrågavarande medel, omkring 275,000 kronor, icke böra anvisas på riksstaten utan lämpligen kunna utgå av länemedel i form av förlag till statsverket.

Därvid syntes för tiden 1 januari—30 juni 1931 böra uppgöras särskild utgifts- och inkomststat för med tvättinrättningen sammanhängande utgifter och inkomster, medan sedermera berörda utgifter — däri inräknad den årliga amorteringssumman — och inkomster syntes böra ingå i den allmänna omkostnadsstaten för tvångsarbetsanstalten och alkoholistanstalten i Landskrona. Det borde framhållas, att man, för den händelse tvättavtalet med Malmö stad efter tio år skulle upphöra att gälla och anstalten icke skulle med annan myndighet kunna uppgöra avtal, medförande samma inkomst som förevarande överenskommelse, hade att räkna med den möjligheten, att för erhållande av medel till täckande av den del av lånet, som vid ifrågavarande tidpunkt ännu icke amorterats och som icke kunde täckas genom i fortsättningen inflytande tvättavgifter, särskilt anslag å skattebudgeten måste anvisas.

Till följd av remiss hava yttranden över nämnda promemoria avgivits av statskontoret och fullmäktige i riksgäldskontoret den 10 mars 1929 samt av riksräkenskapsverket den 11 mars 1929.

Statskontoret har därvid yttrat sig på följande sätt.

Såvitt statskontoret kunde finna, borde under de i promemorian angivna förutsättningar, sedan ränta och amortering beräknats, för statens tvångsarbetsanstalt i Landskrona uppstå ett årligt överskott tillräckligt stort för att täcka de övriga merkostnader, vilka vid jämförelse med alternativ I givetvis måste uppkomma genom den tilltänkta tvättinrättningens utförande enligt alternativ III.

Statskontoret hade icke något att erinra mot att det belopp, varmed engångskostnaden för alternativ III beräknades komma att överstiga motsvarande kostnad för alternativ I eller 275,000 kronor, beviljades att utgå av lånemedel i form av förslag till statsverket, liksom ej heller mot de olika sätt, varpå inkomst- och utgiftsstaten för rörelsen i fråga enligt promemorian skulle komma att uppgöras för senare hälften av budgetåret 1930/1931 och för tiden därefter.

Riksgäldsfullmäktige uttala sig sålunda.

Förslaget att använda lånemedel för uppförandet av ifrågavarande tvättanläggning ansåge sig fullmäktige ej kunna tillstyrka. Såsom skäl härför finge fullmäktige anföra i främsta rummet ovissheten, om anläggningskostnaden kunde komma att behörigen förräntas och amorteras med inflytande tvättavgifter. I promemorian hade uttalats, att man måste räkna med möjligheten, att viss del av beloppet i fråga ej kunde till riksgäldskontoret återbetalas utan att särskilt anslag å skattebudgeten anvisades för ändamålet. Då därtill komme, att det erforderliga beloppet ej vore större än 275,000 kronor och tvivel enligt fullmäktiges mening måste råda därom, huruvida man med hänsyn till nya uppfinningar verkligen kunde utgå från att de för anläggningen behövlige maskinernas livslängd skulle bli så lång som den beräknade amorteringstiden eller 20 år, borde enligt fullmäktiges mening andra statsinkomster än lånemedel anvisas för ifrågavarande anläggning, därest densamma ansåges böra komma till stånd.

Riksräkenskapsverkets yttrande innehåller följande uttalanden.

Riksräkenskapsverket, som utginge från att ämbetsverkets yttrande endast förväntades i avseende å den rent budgetmässiga behandlingen av föreliggande anslagsfråga, hade icke ingått i någon prövning av de olika alternativa förslag, som i promemorian framlagts, eller av de i samband därmed stående tekniska spörsmålen, såsom skäligheten av det med Malmö stad preliminärt överenskomna priset för tvättning, den beräknade livslängden hos de för den föreslagna tvättinrättningen avsedda maskinerna och dylikt.

I enlighet med den uppfattning, som uttalades i den föreliggande promemorian, syntes, därest anslag för där ifrågavarande ändamål skulle anvisas enligt alternativ III, detta anslag lämpligen böra utgå av lånemedel och såsom reservationsanslag uppföras i riksstaten bland utgifter för kapitalökning.

Med hänsyn till denna utgifts karaktär av försträckning till en statlig myndighet anslöte sig riksräkenskapsverket vidare till förslaget, att anslaget upptages under rubriken »Fonden för förslag till statsverket» samt att vederbörande myndighet åläggas att under den i promemorian förutsatta amorteringstiden av tjugu år förränta och amortera vad som sålunda tages i anspråk av här ifrågavarande lånemedel genom årliga inbetalningar till riksgäldskontoret. Den del av dessa inbetalningar, som avsåge amortering, borde därvid i riksgäldskontorets räkenskaper bokföras å fonden för förslag till statsverket, och den del, som utgjordes av räntor, borde tillgodoföras riksstatsinkomsttiteln »Diverse inkomster».

Departements-
chefen.

Av yttrandena framgår, att det i promemorian framlagda förslaget rörande sättet för bestridande av omförmälda merkostnader för tvättinrättningen och därmed sammanhängande arbeten tillstyrkts av statskontoret ävensom, på anförda grunder, av riksräkenskapsverket men avstyrkts av riksgäldsfullmäktige.

De skäl, som nämnda fullmäktige åberopat till stöd för sitt avstyrkande, synas mig emellertid icke övertygande. Visserligen är det riktigt, att ett eventuellt lån på grund av ovissheten om avtalets varaktighet icke med full säkerhet kan beräknas komma att i sin helhet täckas genom inflytande tvättavgifter. Någon risk för att en sådan eventualitet skall inträda läser dock praktiskt sett knappast förefinnas. Det torde nämligen vara anledning antaga, att för den händelse avtalet med Malmö stad skulle komma att före amorteringstidens slut upphöra att gälla, anstaltsstyrelsen skall kunna träffa annan överenskommelse om tvättleverans, medförande lika stora inkomster som nu ifrågavarande avtal. Vad i den utremitterade promemorian anfördes om att det kunde tänkas, att skattemedel finge anlitas för att täcka viss del av lånet, avsåg alltså blott att bemöta den formella invändning, som kunde framställas på grund av att avtalstiden är kortare än amorteringstiden. I ärendet hörda sakkunniga synas anse, att tvättmaskinernas livslängd icke i genomsnitt behöver uppskattas lägre än till 20 år. Med anledning av riksgäldsfullmäktiges uttalande att det ifrågavarande beloppet icke vore tillräckligt stort för att motivera ett anlitage av lånemedel vill jag påpeka, att enligt riksdagens beslut i flera fall lånemedel tagits i anspråk till lån för anordnande av vissa skyddshem, därvid lånebeloppen understigit det belopp, varom här är fråga.

På grund härav och under åberopande i övrigt av vad som anförts ej mindre i nämnda promemoria än även i statskontorets och riksräkenskapsverkets berörda yttranden får jag föreslå, att det för bestridande av omförmälda merkostnad erforderliga beloppet — av mig i det föregående uppskattat till 274,000 kronor — må få utgå av lånemedel samt såsom reservationsanslag under rubriken »Fonden för förlag till statsverket» i rikstaten uppföras bland utgifter för kapitalökning.

För de med tvättinrättningen sammanhängande utgifterna och inkomsterna torde för tiden 1 januari—30 juni 1931 böra uppgöras en särskild utgifts- och inkomststat i huvudsaklig anslutning till den i det föregående angivna kalkylen. Framdeles torde det måhända vara lämpligt att låta berörda utgifter — däri inberäknad den årliga amorteringssumman — och inkomster ingå i den allmänna omkostnadsstaten för tvångsarbetsanstalten och alkoholistanstalten i Landskrona, dock att i så fall avlöningarna till den i anledning av tvättverksamheten anställda personalen finge bestridas från vederbörande anslagspost till avlöningar till icke ordinarie befattningshavare m. m.

Enligt mitt nu framlagda förslag skulle alltså ett belopp av 274,000 kronor bestridas under rubriken »Fonden för förlag till statsverket». Detta belopp förslår emellertid icke till täckande av de utgifter å tillhoppa 315,000 kronor, vilka enligt mina föregående beräkningar skulle under nästa budgetår erfordras för anordnande av tvättinrättningen och därmed sammanhängande kostnader. Jag hemställer därför, att för gäldande av den överskjutande delen, utgörande (315,000 — 274,000) 41,000 kronor, det av mig i det föregående för budgetåret 1930/1931 förordade anslaget till utvidgningsarbeten av tvångsarbetsanstalten må höjas med sistnämnda belopp.

Övertagande
av egendo-
men Hildero.

I detta sammanhang ber jag också att få till behandling upptaga en av styrelsen för tvångsarbetsanstalten med skrivelse den 17 oktober 1929 överlämnad, samma dag daterad framställning, däri *styrelsen för stiftelsen Hildero* förklarar sig villig att på vissa villkor till staten överlåta äganderätten till den stiftelsen tillhöriga, i det föregående omförmälda egendomen Hildero, omfattande $\frac{1}{38}$ mantal (1¹⁰) samt $\frac{13}{228}$ mantal (1⁹) nr 1 Råga Hörstad i Asmundtorps socken av Malmöhus län.

Innan jag närmare ingår på förenämnda erbjudande, torde jag få i kort-
het erinra om egendomen Hilderos användning ävensom om de åtgärder,
som vidtagits i anledning av tidigare uppkommen fråga om statens över-
tagande av egendomen.

Egendomen har en areal av omkring 15 tunnland. På fastigheten finnes ett större boningshus av sten i två våningar och källarvåning jämte uthus. Boningshuset är beläget intill en större trädgård, vilken gränsar till järnvägslinjen mellan Landskrona och Asmundtorp, till vilken senare station avståndet är cirka en kilometer; på byggnadens andra (norra) sida finnes en mindre plantering gränsande till allmänna landsvägen från Landskrona. Denna väg delar fastigheten i två delar; å den del, som ligger norr om vägen, befinner sig omkring 200 meter från landsvägen den gamla gården (farmen), innehållande bostad för en föreståndarinna och i övrigt sex rum samt uthus.

Enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 28 juni 1918 övertog fångvårdsstyrelsen egendomen tills vidare för fångvårdens räkning med syfte att dit förlägga något antal vid Landskronaanstalten intagna tvångsarbeterskor, och nödvändiga inventarier anskaffades. Sedan dess hava omkring tjuvu tvångsarbeterskor ständigt varit intagna å Hildero. Kostnaderna såväl för uppvärmning, belysning och underhåll som för där intagna kvinnors underhåll, tillsyn och vård utgå i samma ordning som för Landskronaanstalten; för tvångsarbeterskornas bevakning och handledning i arbetet har avdelats extra personal från Landskronaanstalten.

Enligt stadgarna för stiftelsen Hildero förvaltas stiftelsen av en styrelse bestående av högst 5 personer, vilken utses av Landskronaanstaltens styrelse. Ändring i stadgarna får ej vidtagas, förrän sistnämnda styrelse godkänt ändringen. Stiftelsens styrelse är skyldig att underkasta sig de närmare instruktioner, som meddelas av styrelsen för Landskronaanstalten. Stiftelsen har under de senare åren icke bedrivit annan verksamhet, än att den underhållit frigivna tvångsarbeterskor å den gamla gården, varest en särskild avdelning är inrättad för sådant ändamål.

I skrivelse den 27 augusti 1921 erbjöd sig stiftelsen att till staten såsom gåva överlämna nämnda fastighet jämte därstädes befintliga, stiftelsen tillhöriga inventarier, under villkor dock att staten bland annat skulle utfästa sig att svara för de inteckningar, som belastade fastigheten. Å skrivelsen i fråga hade styrelsen för tvångsarbetsanstalten tecknat tillstyrkande till framställningen.

Till följd av särskilda remisser avgåvo riksräkenskapsverket, statskontoret samt fattigvårdslagstiftningskommittén utlåtanden i ärendet, därvid ämbetsverken uttalade sig för ett antagande av det gjorda erbjudandet, medan kommittén yttrade sig i motsatt riktning. Som stöd för sin ståndpunkt anförde kommittén framför allt, att man syntes böra utgå från att Landskronaanstalten icke någon längre tid skulle komma att användas såsom anstalt för kvinnliga tvångsarbetare. Enligt kommittén borde emellertid tvångsarbetsanstalten söka att, så länge densamma vore förlagd till Landskrona, alljämt få för anstaltens ändamål disponera den ifrågavarande egendomen, därvid det emellertid syntes rimligt att — i motsats till vad dittills varit fallet — staten förbunde sig att för nyttjanderätten till stiftelsen utgiva viss ersättning. Genom beslut den 11 maj 1923 fann Kungl. Maj:t, i anslutning till vad kommittén anfört, framställningen ej föranleda annan åtgärd, än att Kungl. Maj:t uppdrog åt styrelsen för tvångsarbetsanstalten att med stiftelsen underhandla om de villkor, som lämpligen borde bestämmas för att staten fortfarande skulle såsom en särskild avdelning av tvångsarbetsanstalten få disponera den stiftelsen tillhöriga egendomen, samt till Kungl. Maj:t komma med förslag i sådant avseende.

I skrivelse den 28 juni 1923 hemställde därefter anstaltsstyrelsen — efter med stiftelsens styrelse förda förhandlingar — att Kungl. Maj:t måtte medgiva att anstalten finge av stiftelsen arrendera fastigheten för ett belopp av 1,500 kronor om året.

Med anledning av ett av statskontoret den 30 juli 1923 i ärendet avgivet yttrande överlämnade sedermera anstaltsstyrelsen med skrivelse den 3 november 1923 ett förslag till kontrakt angående arrende av egendomen Hildero, upprättat mellan tvångsarbetsanstalten å ena samt stiftelsen å andra sidan.

Frågan om statsverkets arrenderande av egendomen Hildero kom av statsfinansiella skäl icke att föreläggas 1924 års riksdag.

Med anledning härav förnyade anstaltsstyrelsen i skrivelse den 6 november 1924 sin anhållan om tillstånd för tvångsarbetsanstalten att arrendera egendomen Hildero, därvid styrelsen bifogade nytt förslag till arrendekontrakt, i huvudsak överensstämmande med det tidigare ingivna. Enligt detta kontrakt skulle stiftelsen till tvångsarbetsanstalten utarrendera egendomen Hildero mot en arrendeavgift av 1,500 kronor om året, vilken skulle erläggas den 1 juli varje år. Kontraktet, skulle gälla under en tid av ett år, räknat från och med den 14 mars 1925, och skulle, därest ej uppsägning från någondera sidan ägde rum minst sex månader före löpande kalenderårs utgång, arrendeavtalet anses förlängt på ytterligare ett år. Kontraktet var undertecknat för såväl tvångsarbetsanstaltens som stiftelsens del men hade förklarats bindande endast under förutsättning av Kungl. Maj:ts godkännande före den 1 juli 1925.

Vid anmälan i 1925 års statsverksproposition (femte huvudtiteln, punkt 20) av berörda arrende fråga erinrade föredragande *departementschefen*, att stiftelsen Hildero vore synnerligen nära förenad med Landskronaanstalten, att

styrelsen för stiftelsen enligt sina stadgar stode i direkt beroende av Landskronaanstaltens styrelse samt att stiftelsen, fränsett den i ringa omfattning bedrivna verksamheten för frigivna, icke utövade någon annan verksamhet än den som bestode i att tillhandahålla Landskronaanstalten den huvudsakliga dispositionen över fastigheten Hildero. Departementschefen anförde vidare, att under hela den tid, Landskronaanstalten ägt förfoga över nyssnämnda fastighet, eller från år 1918, densamma använts såsom en filial till berörda anstalt på det sätt, att de tvångsarbeterskor, om vilkas förbättring man vågat hysa större förhoppningar, huvudsakligen de yngre och de för första gången dömda, kunnat avskiljas från de äldre för att undgå det fördärliga inflytande, som dessa kunnat utöva. De hade å Hildero erhållit en mera individuell vård och behandling än den, som kunde kommit dem till del vid Landskronaanstalten, varvid det särskilt varit av stor betydelse att å Hildero kunnat läggas större vikt vid utbildning i husliga göromål m. m. Då man sålunda under en relativt lång tid kunnat inhämta erfarenhet om egendomens ändamålsenlighet för avsett syfte samt rörande lämpligheten av den form av anstaltsvård, som där bedrivits, syntes det enligt departementschefen vara önskligt, att staten genom arrende av egendomen förskaffade sig en mera tryggad dispositionsrätt över egendomen än den dåvarande, samtidigt som det måste anses billigt, att stiftelsen i någon mån bereddes bidrag till bestridande av vissa med dess syfte förenade utgifter.

Då den ifrågasatta arrendesumman av 1,500 kronor syntes skälig och grunderna i kontraktet även i övrigt förefölle väl avvägda, syntes enligt departementschefen Kungl. Maj:t, därest riksdagen icke däremot framställde någon erinran, böra lämna sitt godkännande åt den preliminärt slutna arrendeöverenskommelsen.

I överensstämmelse med departementschefens förslag beräknades i statsverkspropositionen för budgetåret 1925/1926 inom den under staten för statens tvångsarbetsanstalter upptagna anslagsposten till övriga kostnader för driften vid Landskrona tvångsarbetsanstalt ett belopp av 1,500 kronor till bestridande av avgiften för ett års arrende.

I skrivelse nr 5 A, punkt 21, förklarade sig 1925 års riksdag icke hava något att erinra mot departementschefens förslag om arrendering för statsverkets räkning av den stiftelsen Hildero tillhöriga fastigheten. Emellertid ansåge riksdagen att, därest det jämväl framdeles kunde anses önskligt och nödigt, att staten disponerade fastigheten i fråga, det syntes böra tagas under övertvägande, huruvida icke staten borde på de av stiftelsen föreslagna villkoren med äganderätt övertaga densamma.

Arrendekontraktet trädde härefter i tillämpning den 1 juli 1925.

Med förut berörda skrivelse av den 17 oktober 1929 har styrelsen för stiftelsen Hildero överlämnat vissa handlingar, utvisande bland annat att egendomen Hildero för år 1929 åsatts ett taxeringsvärde av 31,500 kronor — därav 11,500 kronor för jordbruksfastighet och 20,000 kronor för annan fastighet — att egendomen besväras, förutom av tre servitutsinteckningar,

av två penninginteckningar, den ena å 3,000 kronor och den andra å 10,000 kronor, att den förstnämnda av dessa inteckningar lämnats som säkerhet för ett av stiftelsen hos Tågarps och kringliggande ords sparbank den 15 november 1920 upptaget lån å 3,000 kronor, numera löpande med 5 procents ränta, samt att den senare av inteckningarna lämnats som säkerhet för ett av stiftelsen den 1 juli 1925 hos Billeberga m. fl. socknars sparbank upptaget lån å 10,000 kronor, numera löpande med 5 $\frac{1}{2}$ procents ränta.

I skrivelsen har stiftelsen — efter hänvisning till nämnda handlingar samt efter förmålan att förenämnda arrendekontrakt alltjämt vore gällande ävensom att fastighetens byggnader vore brandförsäkrade för 47,000 kronor — anfört bland annat följande:

Syftet med anskaffandet av egendomen Hildero hade varit, att den skulle användas såsom filial till tvångsarbetsanstalten i Landskrona för att man skulle där få tillfälle att under mera lämpliga former låta en del av de internerade tillbringa sin interneringstid. Enligt styrelsens mening hade det också visat sig, att denna form för interneringen vore synnerligen ändamålsenlig. Stiftelsen hade icke något annat syfte än att samverka med styrelsen för statens tvångsarbetsanstalt i Landskrona för befordrande av dess verksamhet och för omhändertagande av från anstalten frigivna. Detta syfte hade stiftelsen sökt förverkliga genom tillhandahållande av fastigheten samt genom att av de medel, som stiftelsen fått över på arrendeavgifterna, sedan räntan å inteckningarna blivit gulden, ävensom av de medel, som stiftelsen under årens lopp lyckats erhålla av enskilda personer, lämna bidrag till stödandet av från anstalten frigivna, till upprätthållande av skolköksverksamhet såsom undervisningsämne för de internerade å Hildero samt till inköp och komplettering av inventarier, möbler och husgerådspersedlar å Hildero. De möbler, inventarier och husgeråd, som sålunda inköpts för stiftelsens räkning, hade såsom gåva överlämnats till statsverket och uppförts i tvångsarbetsanstaltens inventarieförteckningar.

Sedan Landskronaanstalten år 1925 arrenderat fastigheten, hade densamma underhållits på statens bekostnad och befunne sig för närvarande — fränsett behovet av vissa smärre tillbyggnads- och omändringsarbeten — i ganska gott skick.

Då stiftelsens fastighet med säkerhet komme att även för framtiden bliva erforderlig för Landskronaanstaltens räkning, syntes det lämpligt, att staten övertog äganderätten till fastigheten.

Under återopande av det sålunda anförda har styrelsen förklarat sig villig att med äganderätt till staten överlämna egendomen Hildero under villkor dels att staten övertog betalningsansvaret för stiftelsens omförmälda två sparbankslån å tillhoppa 13,000 kronor jämte ränta samt i övrigt åtog sig alla stiftelsen på grund av inteckningar i fastigheten eller eljest åvilande skyldigheter, dels ock att staten gäldade alla i samband med överlåtelsen möjligen uppstående kostnader.

Styrelsen för tvångsarbetsanstalten har i sin skrivelse den 17 oktober 1929 tillstyrkt den sålunda ifrågasatta överlåtelsen.

Statskontoret, som den 11 januari 1930 i ärendet avgivit infordrat utlåtande, har däri anfört, att statskontoret icke ansåge sig böra framställa någon erinran mot att staten på av stiftelsen föreslagna villkor övertog fastigheten Hildero. Det syntes emellertid statskontoret böra tagas under övervägande,

huruvida icke samtidigt anslag borde äskas för inlösen av de av stiftelsen upptagna lånen.

Departements-
chefen.

Såsom av det anförda framgår, har frågan om statens övertagande av egendomen Hildero redan för åtskilliga år sedan varit uppe till övervägande. Att något förslag i denna riktning icke då kom att föreläggas riksdagen torde framför allt haft sin grund däri, att man ännu räknade med möjligheten att tvångsarbetsanstalten skulle komma att inom en jämförelsevis nära framtid förflyttas till annan ort än Landskrona. Numera torde man hava att utgå från att tvångsarbetsanstalten i Landskrona, efter vidtagna och förestående förbättringar, kommer att bibehållas för sitt nuvarande ändamål.

Vad beträffar behovet för Landskronaanstalten av egendomen Hildero har utvecklingen under senare år gestaltat sig sålunda, att man numera torde kunna påstå, att anstalten icke mera kan undvara densamma. I ännu högre grad torde detta bliva fallet, därest det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till ny lagstiftning på området vinner riksdagens bifall. Detta förslag avser ju, som redan erinrats, att i möjligaste mån genomföra en differentiering av värden om de enligt lagen omhändertagna och bygger bland annat på att internerade av de kategorier, som för närvarande omhändertagas å Hildero, skola hållas avskilda från andra internerade. Med hänsyn härtill synes det särdeles önskligt, att staten kan i enlighet med det gjorda erbjudandet få med äganderätt övertaga egendomen Hildero.

Då nämnda erbjudande synes mig för statsverket även ur ekonomisk synpunkt fördelaktigt, och då de av stiftelsen för övertagandet uppställda villkoren torde vara fullt skäligen, får jag förorda, att erbjudandet på föreslagna villkor antages. Frågan härom torde emellertid böra underställas riksdagens prövning. Statskontoret har ifrågasatt, huruvida icke samtidigt anslag borde av riksdagen äskas för inlösen av de lån, för vilka staten skulle övertaga betalningsansvaret. Jag biträder detta förslag. För möjliggörande av inlösningen torde nu ifrågavarande anslag för utvidgning av tvångsarbetsanstalten böra höjas med ytterligare 13,000 kronor. Därest riksdagen icke har något att erinra mot övertagandet av Hildero, läser arrendekontraktet mellan stiftelsen och Landskronaanstalten böra uppsägas före den 14 september 1930 och i följd därav upphöra att gälla den 14 mars 1931. Då arrendeavgift enligt kontraktet erlägges den 1 juli varje år, läser sådan avgift få erläggas även den 1 juli 1930 och alltså under nästa budgetår, liksom under tidigare budgetperioder, få belasta den inom staten för statens tvångsarbetsanstalter upptagna anslagsposten till övriga kostnader för driften vid tvångsarbetsanstalten i Landskrona.

Samman-
fattning.

I överensstämmelse med vad jag i det föregående föreslagit torde för bestridande av vissa merkostnader för anordnande vid tvångsarbetsanstalten i Landskrona av tvättinrättning m. m. för budgetåret 1930/1931 bland utgifter för kapitalökning under rubrik »Fonden för förlag till statsverket» anvisas ett reservationsanslag av 274,000 kronor att utgå av lånemedel. I anslutning härtill bör å riksstatsförslagets inkomstsida titeln »Övriga lånemedel» höjas med ett motsvarande belopp.

Vidare torde för budgetåret 1930/1931 böra anvisas ett extra reservationsanslag till utvidgningsarbeten vid nämnda anstalt m. m., från vilket anslag skulle utgå *dels* 43,000 kronor för utförande av vissa angivna byggnadsarbeten, *dels* 41,000 kronor för utförande av vissa andra arbeten, i den mån kostnaderna därför överskjuta nyssnämnda merkostnader för tvättinrättningen, *dels ock* 13,000 kronor för inlösen av två angivna lån å 3,000 respektive 10,000 kronor. Sistberörda anslag, som i statsverkspropositionen preliminärt beräknats till 43,000 kronor, lärer alltså nu böra upptagas till 97,000 kronor.

Under åberopande av vad jag i skilda hänseenden anfört får jag hemställa, Hemställan.
att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva, att statsverket må på av mig i det föregående angivna villkor övertaga äganderätten till den stiftelsen Hildero tillhöriga egendomen Hildero, omfattande $\frac{1}{38}$ mantal (1¹⁰) samt $\frac{13}{223}$ mantal (1⁹) nr 1 Råga Hörstad i Asmundtorps socken av Malmöhus län;

dels för anordnande i huvudsaklig enlighet med av mig förordad förslag vid tvångsarbetsanstalten i Landskrona av tvättinrättning samt för vissa därmed sammanhängande arbeten för samma budgetår bland utgifter för kapitalökning under rubrik »Fonden för förlag till statsverket» anvisa ett reservationsanslag av kronor 274,000, att utgå av lånemedel;

dels vid bifall till sistnämnda förslag höja den i förslaget till riksstat för samma budgetår under rubriken »Lånemedel» upptagna inkomsttiteln »Övriga lånemedel» med motsvarande belopp;

dels ock till utvidgning av tvångsarbetsanstalten i Landskrona m. m. för budgetåret 1930/1931 anvisa ett extra reservationsanslag av kronor 97,000.

Till vad föredragande departementschefen sålunda hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämma, behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

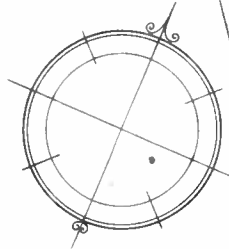
Ur protokollet:

Conr. Falkenberg.

PLAN
ÖVER STATENS TVÅNGSARBETSANSTALT
I LANDSKRONA

FÖRTECKNING
över byggnaderna

- 1 östra längan (expeditionslokaler och direktörsbostad). 2 södra längan (förrådslokaler, arbets-salar, kyrka). 3 västra längan eller nattcellbyggnaden (avd. för 108 internerade, arbets-salar m. m.). 4 norra längan eller sjukhusbyggnaden (avd. för 15 internerade, expeditiionslokaler, skolsal, sjukavdelning m. m.). 5 (avd. för 16 internerade m. m.). 8 (personalbostad). 9 (personalbostäder). 10 (avd. för 18 internerade, personalbostäder). 11 (vedskjul, fårstall. Byggnaden föreslages att ombyggas till tvättinrättning). 12 (lusthus). 13 (personalbostäder). 15 (portvaktstuga). 16 vedbodar och avträden). 17 (torkplats för medicinalväxter m. m.). 18 gamla tornet (ruin). 19 (isoleringsavdelning för 30 internerade m. m.). 20 kökstornet (kök). 21 kruttornet (pannrum, torkinrättning för tvätt, förråd). 22 (tvättstuga). S (föreslagen sinnessjuk- och observationsavdelning). H (föreslaget höns-hus) A (föreslaget ankhus). B (föreslagen plats för eventuell framtida nybyggnad).

0 50 100 MTR